

การวิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย”
เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทย
ในฐานะภาษาต่างประเทศ

AN ANALYSIS OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE REGARDING
“THAI RESPECTFUL CONDUCT” FOR THAI CULTURAL LEARNING
AMONG CHINESE LEARNERS OF THAI AS A FOREIGN LANGUAGE

ถึงถึง หวง^{1*}, สุภัค มหาวารากร² และ นิธิพร พรอำไพสกุล³

Tingting Huang^{1*}, Supak Mahavarakorn² and Niton Pornumpaisakul³

1, 2, 3มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110 ประเทศไทย

1, 2, 3Srinakharinwirot University, 114 Sukhumvit 23, Watthana, Bangkok 10110 Thailand

*Corresponding author E-mail: tingting.huang@g.swu.ac.th

(Received: Dec 29, 2025; Revised: Jun 26, 2026; Accepted: Jun 30, 2026)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” และศึกษามุมมองและสภาพการเรียนรู้เกี่ยวกับ “การแสดงความเคารพแบบไทย” ของผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Qualitative Content Analysis) จากเอกสารและแหล่งข้อมูลทางการจำนวน 12 แหล่ง และวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างร่วมกับแบบคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาชาวจีนชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาภาษาไทยของสถาบันอุดมศึกษาในเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 50 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ผลการวิจัยพบว่า 1) การแสดงความเคารพแบบไทยสัมพันธ์กับพุทธศาสนา ได้แก่ การประนมมือ การไหว้ การกราบและการแสดงความเคารพที่ใช้โอกาสเฉพาะ 2) การแสดงความเคารพแบบไทยในบริบทสังคมไทย ได้แก่ การสืบทอดค่านิยมความกตัญญูและการยอมรับบุญคุณ การเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ที่กำกับพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมไทย และการเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวัฒนธรรมไทย

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์โดยใช้แบบคำถามกับผู้เรียนชาวจีน สรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบผิวเผิน: เรียนรู้ “ท่าทาง” แต่ไม่เข้าใจ “บริบท” 2) ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนชาวจีนต่อการเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” 3) การเรียนรู้การแสดงความเคารพแบบไทยโดยเชื่อมโยง

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ (ผู้วิจัยได้รับทุนจากสำนักงานศึกษาธิการเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง สาธารณรัฐประชาชนจีน งบประมาณเงินอุดหนุนจากโครงการสำหรับอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยในเขตนำร่องความร่วมมือทางการศึกษาแบบเปิดจีน-อาเซียน(กว่างซี) เพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาเอกในประเทศภาคี RCEP ปี พ.ศ. 2566) เลขที่สัญญา ความร่วมมือการศึกษานานาชาติกว่างซี 20/2566 (桂教国交 [2023]20 号)

²⁻³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

กับมารยาทจีน โดยพบว่า ผู้เรียนชาวจีนเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” ส่วนใหญ่รู้จักเพียงรูปแบบหรือท่าทางการไหว้และการกราบ แต่ยังต้องการมีความเข้าใจเชิงความหมายของวัฒนธรรมมากขึ้น เพื่อสามารถใช้กิริยาและภาษาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในสถานการณ์จริงของสังคมไทย

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การแสดงความเคารพแบบไทย, ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ, ผู้เรียนชาวจีน

ABSTRACT

The objective of this article was to analyze the content of the intangible cultural heritage regarding “Thai respectful conduct” and to examine the perspectives and learning conditions of Chinese learners of Thai as a Foreign Language this cultural practice. This qualitative study employed qualitative content analysis of 12 documentary and official sources, together with semi-structured interviews and open-ended questions. The participants consisted of 50 second-year Chinese undergraduate students majoring in Thai at higher-education institutions in the Guangxi Zhuang Autonomous Region, the People's Republic of China, They were selected through purposive sampling.

The findings revealed that: 1) Thai respectful conduct was closely related to Buddhism, as reflected in the gesture of joining the palms (Anjali), the Wai, prostration, and forms of respectful conduct used on specific occasions; and 2) In the Thai social context, Thai respectful conduct transmitted values of gratitude and acknowledgement of beneficence, functioned as a system of interaction that regulated behavior and interpersonal relationships, and served as a “cultural language” through which Thai cultural meanings were conveyed.

In addition, analysis of the interview and open-ended-question data yielded three key themes: 1) Superficial learning: mastering “gestures” without understanding “contexts”; 2) Chinese learners’ interest in and needs for learning “Thai respectful conduct”; and 3) Learning Thai respectful conduct through comparison with Chinese etiquette. The findings further indicated that most Chinese learners were familiar only with the forms or gestures of the Wai and prostration but still required a deeper understanding of their cultural meanings in order to use respectful gestures and language accurately and appropriately in authentic Thai social situations.

KEYWORDS: Intangible Cultural Heritage, Thai Respectful Conduct, Thai as a Foreign Language, Chinese Learners

บทนำ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage: ICH) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2546 ขององค์การยูเนสโก (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2003) องค์การยูเนสโกและนักวิชาการด้านวัฒนธรรมระบุว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติทางจิตวิญญาณของชุมชน และยังเป็นทรัพยากรสำคัญในการเสริมสร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากมีศักยภาพในการบูรณาการการศึกษาได้ทั้งในเนื้อหาสาระและกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ วิถีชีวิต และค่านิยมทางสังคมผ่านประสบการณ์ตรงของผู้เรียน (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO],

2015) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างมีความหมาย ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน

“การแสดงความเคารพแบบไทย” จัดอยู่ในสาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาลของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติของไทย โดยเฉพาะ “การไหว้” และ “การกราบ” เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏเป็นประจำในชีวิตประจำวันของสังคมไทย และเป็นประสบการณ์ตรงของผู้เรียนชาวไทย การไหว้และการกราบแบบไทยสะท้อนค่านิยมสำคัญของสังคมไทย เช่น ความกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่ การให้เกียรติ และความอ่อนน้อมถ่อมตน รัฐบาลไทยยกระดับความสำคัญและมีมติกำหนดให้ “การไหว้” เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติในฐานรูปแบบการทักทายและการแสดงความเคารพแบบไทยเมื่อปี พ.ศ. 2567 โดยให้เหตุผลว่า การไหว้เป็นธรรมเนียมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทย สะท้อนความดีงามความสุภาพ และความเคารพที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล (The Government Public Relations Department [PRD], 2024; The Secretariat of the Cabinet [SOC], 2024) ในด้านการสื่อสารภาษาไทย การไหว้หรือการกราบยังสัมพันธ์กับการเลือกใช้สรรพนาม คำลงท้าย และระดับภาษาในบริบทต่าง ๆ เช่น การทักทายอาจารย์ การกราบพระภิกษุ หรือการพบปะผู้ใหญ่ จึงกล่าวได้ว่า “การแสดงความเคารพแบบไทย” มิใช่เพียงท่าทางกายภาพเท่านั้น หากเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยที่บูรณาการวัฒนธรรมและอวัจนภาษา และสามารถสร้างเป็น “เนื้อหาทางวัฒนธรรม” เพื่อเพิ่มความเข้าใจระเบียบและความเหมาะสมกับกาลเทศะทางสังคมสำหรับผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ผู้เรียนชาวไทยที่เติบโตขึ้นในบริบทวัฒนธรรมให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อ “ความเคารพ” โดยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลักของจีน ซึ่งเน้นหลัก “หลี่” (礼) อันหมายถึงระเบียบพิธีการและมารยาททางสังคม และหลัก “เสี่ยว” (孝) อันหมายถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “หลี่” ครอบคลุมตั้งแต่แบบแผนพิธีกรรม การแสดงความเคารพในครอบครัว ไปจนถึงมารยาทในชีวิตประจำวัน และทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของบุคคลเพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยของสังคม (The Editorial Committee of Chinese Etiquette Culture, 2020; Hai, 2021) ในสมัยโบราณของจีน พิธีการแสดงความเคารพอย่าง “โค่วโถว 叩头” ที่ผู้มีฐานะต่ำกว่าคุกเข่าและก้มศีรษะกระแทกพื้นต่อจักรพรรดิ บรรพบุรุษ หรือผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมจีนที่สะท้อนลำดับชั้นทางสังคมและอำนาจในระดับสูงสุด (Hu et al., 2018) ถึงแม้พิธีกรรมเช่นนี้จะปรากฏน้อยในชีวิตประจำวันของชาวจีนยุคใหม่ แต่ภาพลักษณ์และความหมายของมารยาทนี้ยังคงปรากฏในตำราเรียน หนังสือประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และสื่อสมัยนิยม จึงทำให้ผู้เรียนชาวจีนคุ้นเคยกับมารยาทจีนที่สัมพันธ์กับลำดับชั้นทางสังคมและค่านิยมความกตัญญู

ภายใต้กรอบความร่วมมือ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative)” และการสร้างประชาคมอาเซียน ส่งผลให้ภาษาไทยได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้นในสถาบันการศึกษาในประเทศจีน โดยเฉพาะเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง (Guangxi Zhuang Autonomous Region) ซึ่งเป็น “ประตูเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ได้เร่งผลิตบุคลากรด้านภาษาไทยเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้วิจัยเห็นว่า การวิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” โดยเชื่อมโยงกับมารยาทในวัฒนธรรมจีน จะช่วยผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาไทยเพิ่มความเข้าใจวัฒนธรรมไทย ทำให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นทั้งความคล้ายคลึง ความแตกต่าง และคุณค่าทางมารยาทไทยและจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ที่พัฒนาจากการจดจำเพียงรูปแบบท่าทางหรือถ้อยคำทักทายไปสู่ความเข้าใจ “ความหมายทางสังคม” และ “ความเหมาะสมกับกาลเทศะ” ของการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาไทยมีจำนวนไม่น้อย แม้มีผลสัมฤทธิ์ทางภาษาไทยอย่างดี เช่น การจดจำคำศัพท์และไวยากรณ์ แต่ความเข้าใจวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับปานกลางหรือต่ำ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับค่านิยม มารยาททางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยส่งผลต่อการใช้ภาษาไทยให้ “เหมาะสมกับกาลเทศะ” ในสถานการณ์จริงโดยตรง (Zhang et al., 2021; Ren et al., 2012) สอดคล้องกับ Kramsch (1993) ที่กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกิดขึ้นพร้อมกับภาษาจะแยกออกจากกันไม่ได้ และงานวิจัยของ Thomas (1983) อธิบายว่า การเรียนภาษาหากขาด

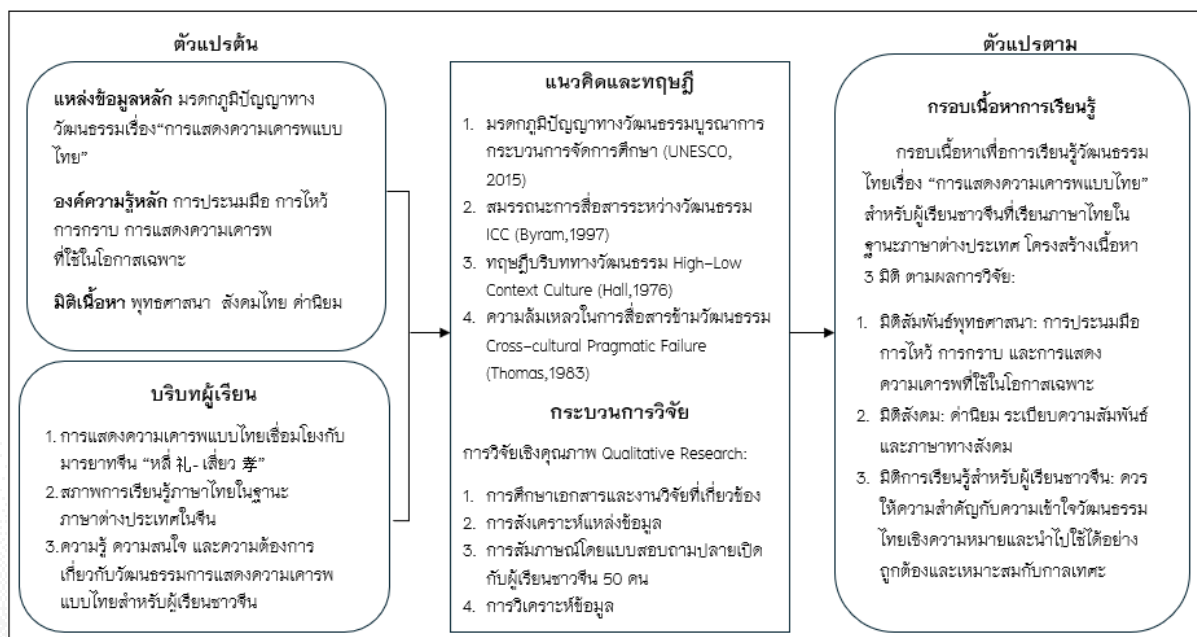
ความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม จะนำไปสู่การใช้ภาษาที่อาจ “ถูกต้องแต่ไม่เหมาะสม” กับทางสังคม ดังนั้น การวิเคราะห์ “การแสดงความคิดแบบไทย” โดยเชื่อมโยงกับมารยาทในวัฒนธรรมจีน จะช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยเข้าใจความหมายเชิงวัฒนธรรมของการแสดงความคิดแบบไทย ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ซึ่งก้าวหน้าจาก “พูดภาษาไทยได้” ไปสู่ “ใช้ภาษาไทยได้อย่างเหมาะสมตามมารยาทไทย” และเพิ่มความมั่นใจในการสื่อสารตามโอกาสต่าง ๆ ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความคิดแบบไทย” และเชื่อมโยงกับมารยาทในวัฒนธรรมจีน
2. เพื่อศึกษามุมมองและสภาพการเรียนรู้เกี่ยวกับ “การแสดงความคิดแบบไทย” ของผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความคิดแบบไทย” เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากร

ประชากรในการศึกษานี้คือ นักศึกษาชาวจีน จำนวน 255 คนที่กำลังศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในมหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซี (Guangxi Minzu University) เขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง สาธารณรัฐประชาชนจีน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษาชาวจีนจำนวน 50 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นนักศึกษาชาวจีน สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซี ในเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวในภาคใต้ของจีนที่เปิดสอนสาขาวิชาภาษาไทยมาเป็นเวลานานกว่า 50 ปี และผลประเมินการเรียนการสอนภาษาไทยติด 5 อันดับแรกใน 3 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2565–2567) (GAR–Higher Education Rankings, 2024) เพื่อให้ได้ข้อมูลการสัมภาษณ์ที่มาจากสถาบันที่มีมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับสูง และเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

2. เป็นนักศึกษาชาวจีนที่กำลังเรียนชั้นปีที่ 2 ซึ่งมีความรู้พื้นฐานภาษาไทยเบื้องต้น และเคยเรียนวัฒนธรรมไทยด้วยภาษาจีนในชั้นปีที่ 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ประเด็นการสัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ได้รับการประสานงานผ่านอาจารย์และคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซี และเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ หลังจากได้รับแบบแสดงความยินยอม (Informed Consent) ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (หมายเลขรับรองโครงการวิจัย SWUEC– 682369) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ทางออนไลน์แบบกึ่งโครงสร้างร่วมกับแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” เป็นองค์ความรู้หลักเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน โดยศึกษาจากเอกสารและแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคู่มือของหน่วยงานรัฐ หนังสือทางวิชาการและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 12 แหล่ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกและกำหนดแหล่งข้อมูลดังกล่าวตามเกณฑ์สำคัญหลายประการ คือ 1) จากหน่วยงานรัฐและสถาบันวิชาการ ซึ่งมีมาตรฐานในการจัดทำข้อมูลด้านมรดกภูมิปัญญาและมารยาททางสังคม 2) เนื้อหาที่มีความครอบคลุมรวมถึงเนื้อหาบรรยายและรายละเอียดเชิงปฏิบัติของมารยาท 3) สามารถตรวจสอบได้ชัดเจน มีข้อมูลบรรณานุกรมหรือลิงก์สืบค้น เป็นแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยและเข้าถึงได้ ดังนั้น ขอบเขตแหล่งข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้มี 12 แหล่งได้แก่

1. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
2. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2554). *ฐานข้อมูลสารานุกรมวัฒนธรรมไทย SAC*. <https://db.sac.or.th/thailand-cultural-encyclopedia/encyclopedia/ebook.php>
3. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2568). *การไหว้ในประเทศไทยและต่างประเทศ*. <https://book.culture.go.th/wai/#p=1>
4. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2568). *มารยาทไทย มารยาทในสังคม*. <https://book.culture.go.th/etiquette/then/#p=1>.
5. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2553). *มารยาทไทย*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
6. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2568). *ฐานข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. <https://ich-thailand.org/>
7. Encyclopedia of China Publishing House. (2025). *Encyclopedia of China (中国大百科全书)*. <https://www.zgjk.com/>
8. Peng, L. (2017). *An overview of traditional Chinese etiquette (中华传统礼仪概要)*. Higher Education Press.

9. Editorial Committee of Chinese Etiquette and Culture. (2020). *The great China throughout five thousand years: Chinese etiquette and culture* (大中国上下五千年：中国礼仪文化). Foreign Languages Press.

10. Hu, A., Han, L., & Chen, L. (2018). *Chinese etiquette and culture* (中国礼仪文化). China Travel & Tourism Press.

11. Chen, C. (2025). *Traditional rituals of Huaxia* (华夏传统礼仪). Jiangsu People's Publishing House.

12. Hai, Y. (2021). *Etiquette in China* (礼仪中国). Beijing Normal University Press.

เครื่องมือการวิจัย

1. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างทางออนไลน์ โดยประกอบด้วยคำถามหลักแบบปลายเปิด จำนวน 8 ข้อ ครอบคลุมประเด็นความรู้ การรับรู้ ประสบการณ์ และทัศนคติ ของนักศึกษาชาวจีนต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” รวมถึงมุมมองเกี่ยวกับการเปรียบเทียบมารยาทไทย-จีน

2. แบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) จำนวน 8 ข้อ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสทบทวนและอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติม ช่วยเสริมความครบถ้วนของข้อมูล และใช้ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลระหว่างคำตอบปากเปล่ากับคำตอบลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลตอบจากความคิดและประสบการณ์ของตนเอง และงดใช้เครื่องมือ AI ในการตอบคำถาม

เครื่องมือการวิจัยดังกล่าวได้รับการพิจารณาและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศและด้านวัฒนธรรมมรดกภูมิปัญญา จำนวน 3 ท่าน จากนั้นผู้วิจัยปรับถ้อยคำและแนวทางการถามของแบบคำถาม และจัดลำดับคำถามให้เหมาะสมกับการสนทนาในการสัมภาษณ์และการกรอกคำตอบก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Qualitative Content Analysis) จากข้อมูลจำนวน 12 แหล่ง ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น รวมถึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากนักศึกษาชาวจีน จำนวน 50 คน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ทางออนไลน์แบบกึ่งโครงสร้าง ร่วมกับการตอบคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปากเปล่าและเชิงข้อความอย่างครบถ้วน ขั้นตอนการเก็บข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่ออาจารย์ผู้ประสานงานในมหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซีผ่านทางอีเมลและโทรศัพท์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นข้อมูลติดต่อที่เผยแพร่ตามมหาวิทยาลัย จากนั้นผู้วิจัยส่งข้อความเชิญเข้าร่วมการวิจัยให้นักศึกษาและทำการนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลผ่านระบบออนไลน์

2. ผู้วิจัยจัดการสัมภาษณ์ผ่าน Tencent Meeting แบบรายบุคคล โดยกำหนดเวลาประมาณคนละ 5-8 นาที ผู้วิจัยเป็นผู้ตั้งคำถามตามแนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามด้วยวาจา ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าร่วมวิจัย การบันทึกเสียงและบันทึกภาพ และสิทธิในการถอนตัวได้ทุกเมื่อโดยไม่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนการสอน ตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (หมายเลขรับรองโครงการวิจัย SWUEC- 682369)

3. หลังจบการสัมภาษณ์ปากเปล่า ผู้วิจัยแจกแบบคำถามปลายเปิดผ่านระบบออนไลน์ WJX (<https://www.wjx.cn/>) ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มสำหรับรวบรวมคำตอบเชิงข้อความ และเป็นเครื่องมือสร้างแบบสัมภาษณ์ทางวิชาการของจีน ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบคำถามเพื่อขยายรายละเอียดจากสิ่งที่ได้ตอบในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้ AI และให้ผู้ให้ข้อมูลกรอกคำตอบจากความคิดของตนเอง

4. เมื่อเก็บข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยรวบรวมไฟล์บันทึกการสัมภาษณ์ออนไลน์และคำตอบจาก WJX จากนั้นจัดระเบียบข้อมูลตามรหัสไฟล์ของผู้ให้ข้อมูล ก่อนนำไปเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อทางการ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อตีความและจัดหมวดหมู่สาระสำคัญเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” และนำเสนอผลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยายความ และเชิงปริมาณเบื้องต้นโดยใช้ค่าร้อยละ เพื่อแสดงสัดส่วนของผู้ให้ข้อมูลที่มีแนวคำตอบหรือประเด็นเดียวกัน โดยผลการวิเคราะห์ดังกล่าวช่วยให้กำหนดกรอบเนื้อหาการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจำนวน 12 แหล่ง รวมถึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Qualitative Content Analysis) พบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” มี 2 ประเด็น ได้แก่ การแสดงความเคารพแบบไทยสัมพันธ์กับพุทธศาสนา และการแสดงความเคารพแบบไทยในบริบทสังคมไทย ดังนี้

1. การแสดงความเคารพแบบไทยสัมพันธ์กับพุทธศาสนา

“การแสดงความเคารพแบบไทย” สัมพันธ์กับพุทธศาสนาในสังคมไทย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า พุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างกว้าง ซึ่งรวมความถึง ความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติ และกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้กล่าวว่าตนนับถือพระพุทธศาสนา (Somdet Phra Buddhaghosacariya [P. A. Payutto], 2023) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (Phra Dhammakittiwong [Thongdi Suratecho], 2005) สรุปว่า พุทธศาสนา คือระบบแห่งองค์ความรู้และคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า องค์ประกอบสำคัญอันเป็นหลักการพื้นฐานที่เรียกว่า “พระรัตนตรัย” ซึ่งประกอบด้วย พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังนั้น พุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงคำสอนในคัมภีร์เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และกิจกรรมของพุทธศาสนิกชนที่ปรับตัวตามยุคสมัย ดังนั้น การแสดงความเคารพแบบไทย เช่น การไหว้และการกราบจึงเป็นวัฒนธรรมของคนไทยที่แสดงความนับถือพุทธศาสนา และหลอมรวมเข้ากับจารีตประเพณีในสังคมไทย

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการแสดงความเคารพแบบไทย พบว่า การแสดงความเคารพแบบไทยที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาในสังคมไทย ได้แก่ การประนมมือ การไหว้ การกราบ และการแสดงความเคารพที่ใช้ในโอกาสเฉพาะ ดังนี้

1.1 การประนมมือ

“การประนมมือ (อัญชลี)” เป็นองค์ประกอบของการแสดงความเคารพแบบไทย และเป็นกิริยาส่วนหนึ่งของท่าไหว้ ซึ่งใช้ในกิจกรรมทางศาสนาโดยตรง เช่น สวดมนต์ ฟังพระสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา รวมถึงการสนทนากับพระภิกษุและการรับพรจากผู้ใหญ่ (Department of Cultural Promotion & Ministry of Culture [DCP & MOC], 2025a, p. 2; Office of the National Culture Commission [ONCC], 2010, p. 1) สรุปได้ว่า การประนมมือ หรืออัญชลี คือแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมการเคารพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย และเป็นสัญลักษณ์การแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย โดยเชื่อมต่อกับจิตวิญญาณ เพื่อเข้าสู่กระบวนการรับถ่ายทอดคำสอน เช่น สวดมนต์ หรือฟังธรรม อันแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้หลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและมารยาททางสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 การไหว้

“การไหว้” แบบไทยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การไหว้พระ การไหว้ผู้มีพระคุณและผู้อาวุโส และการไหว้บุคคลทั่วไป การแสดงความเคารพแบบไทยด้วยการไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ รวมทั้งสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา กำหนดอยู่ในระดับสูงสุดของการไหว้ (DCP, 2016, p. 5; DCP & MOC, 2025a, p. 3) การแสดงความเคารพแบบไทยโดยกำหนดให้การไหว้พระรัตนตรัยอยู่ในระดับสูงสุด เช่น นิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยให้ความสำคัญกับศาสนา ซึ่งเป็นสถานะทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมสูงสุดในสังคมไทย โดยทั่วไปบุคคลจะแสดงความเคารพต่อพระภิกษุสงฆ์ด้วยการประนมมือตามความเหมาะสมของสถานการณ์ และสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อและความเคารพนับถือในสังคมไทย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมอันสูงสุดของชาติ สอดคล้องกับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (P. A. Payutto, 2023) ที่อธิบายว่า พุทธศาสนาในปัจจุบันกลายเป็นวิถีชีวิต และบรรทัดฐานทางสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล “การไหว้ระดับที่ 1 การไหว้พระ” (DCP & MOC, 2025a, p. 3) และเอกสารเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การไหว้พระในสังคมไทย คือแบบแผนทางวัฒนธรรมที่นำหลักนามธรรมทางพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติทางกายภาพเป็นรูปธรรม การกำหนดตำแหน่งมือให้ “นิ้วหัวแม่มือจรดกลางระหว่างคิ้ว และปลายนิ้วชี้แตะเหนือหน้าผาก” เป็นท่าทางที่แสดงออกถึงการยอมรับสถานะสูงสุดของพระรัตนตรัยในสังคมไทย อีกทั้ง การแยกอัตลักษณ์ท่าทางการไหว้พระระหว่างเพศ โดยเพศชายใช้วิธีการยืนตรงค้อมตัวซึ่งแสดงถึงความสุขุมและนอบน้อม ขณะที่เพศหญิงใช้วิธีการย่อตัวหรือการถอยเท้า พร้อมค้อมศีรษะให้ใบหน้าขนานกับพื้น กิริยาท่าทางที่ละเอียดอ่อนของสตรีไทยสะท้อนถึงจารีตแห่งความสุภาพและบทบาททางเพศสภาพในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะในบริบทที่อยู่ต่อหน้าพระภิกษุสงฆ์ พฤติกรรมดังกล่าวแสดงความสำรวมเรียบร้อยของพุทธศาสนิกชน

นอกจากนี้ การไหว้ในสังคมไทยเป็น “อวัจนภาษา” ซึ่งทำหน้าที่สื่อสารทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เพื่อแสดงความศรัทธาของพุทธศาสนา เช่น คนไทยมักยกมือไหว้เมื่อสัญจรผ่านศาสนสถานหรือศาลหลักเมือง สะท้อนถึงการรับรู้ต่อ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในสังคมไทย อีกทั้งการไหว้ยังเป็น “ภาษาเชิงศาสนา” ที่บูรณาการกายและวาจา เช่น การไหว้พร้อมเปล่งคำว่า “สาธุ” ระหว่างอนุโมทนาบุญหรือรับพรจากพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นการยืนยันเจตนาและการมีส่วนร่วมในกุศลพิธี (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre [SAC], 2011) โดยอธิบายได้ว่าการไหว้เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลัก “ไตรทวาร” คือการสำรวมกาย วาจา และใจ (P. A. Payutto, 2023) การไหว้จึงกลายเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อมทั้งธำรงอัตลักษณ์พุทธศาสนาในชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 การกราบ

การกราบ เป็นการแสดงความเคารพแบบไทยอย่างสูง ประกอบ 2 แบบ คือ การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ และการกราบผู้ใหญ่ (DCP & MOC, 2025a, pp. 8–10) อย่างที่ สมทรง ปุญญฤทธิ์ (Punyarit, 2001, p.75) ได้กล่าวถึง การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่ใช้ในการแสดงความเคารพพระภิกษุ พระพุทธรูปหรือพระรัตนตรัย ตามประเพณีนิยมหรือความเชื่อของสังคมไทย การกราบพระต้อง “กราบให้เป็น” จึงจะได้บุญมากคือเกิดผลเป็นความปิติชุ่มชื่น ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปการปฏิบัติกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ของชายและหญิง ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ท่าเตรียมกับท่ากราบของ ชาย หญิงในการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

ลำดับ	ชาย	หญิง	หมายเหตุ
ท่าเตรียม	นั่งคุกเข่าตัวตรงปลายเท้าตึง ปลายเท้าและส้นเท้าชิดกัน นั่งบนส้นเท้า เข้าทั้งสอง ห่างกันพอประมาณ มือทั้ง สองวางคว่ำเหนือเข่า ทั้งสองข้างนิ้วชิดกัน	นั่งคุกเข่าตัวตรงปลายเท้า ราบ เข่าถึงปลายเท้าชิดกัน นั่งบนส้นเท้า มือทั้งสอง วางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง นิ้วชิดกัน	ชาย ใช้ท่าเทพบุตร หญิง ใช้ท่าเทพธิดา
ท่ากราบ	ศอกทั้งสองข้างวางต่อจาก เข่าราบไปกับพื้น หลังไม่โก่ง	ศอกทั้งสองข้างคร่อมเข่า เล็กน้อย ราบไปกับพื้น หลัง ไม่โก่ง	จังหวะที่ 1 (อัญชลี) ยกมือขึ้นในท่าประนมมือ จังหวะที่ 2 (วันทนา หรือ วันทา) ยกมือขึ้นไหว้ ตามระดับที่ 1 การไหว้พระ จังหวะที่ 3 (อภิวาท) ทอดมือทั้งสองพร้อม ๆ กัน ให้มือและแขนทั้งสองข้างราบกับพื้นคว่ำมือห่างกัน เล็กน้อย พอให้หน้าผากจรดพื้นระหว่างมือทั้งสอง *ทำสามจังหวะให้ครบทั้ง 3 ครั้ง ยกมือขึ้นไหว้ ในท่าไหว้พระ แล้ววางมือคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง เหมือนในท่าเตรียมกราบ จากนั้นให้เปลี่ยน อิริยาบถตามความเหมาะสม

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาและชุดภาพจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยวิเคราะห์วัฒนธรรมการกราบแบบไทยที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาได้เป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) วัฒนธรรมการกราบของคนไทยเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เน้นความละเอียดอ่อนและการจัดลำดับผ่านอวัยวะร่างกาย เนื่องจาก “การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์” เป็นการใช้อวัยวะทั้งห้า (เข่า 2 ศอก 2 และหน้าผาก 1) สัมผัสพื้นเพื่อแสดงความนอบน้อมสูงสุด (DCP & MOC, 2025a, p. 8; ONCC, 2010, p. 4) สะท้อนถึงโครงสร้างสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการจัดลำดับชั้น โดยเฉพาะพุทธศาสนาจัดอยู่ในสถานะสูงสุด กิริยาการนำหน้าผากลงจรดพื้น เป็นสัญลักษณ์ของการลดอัตตาหรือตัวตน เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รวมจิตใจของชาติไทย สำหรับ “ท่าเตรียม” ในการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ที่แยกตามเพศ โดยชายจะนั่งคุกเข่าปลายเท้าตึง ที่เรียกว่า “ท่าเทพบุตร” ขณะที่หญิงจะนั่งคุกเข่าปลายเท้าราบที่เรียกว่า “ท่าเทพธิดา” สะท้อนให้เห็นว่าในบริบทสังคมไทย การปลูกฝังระเบียบวินัยและการขัดเกลาทางสังคมตามเพศสภาพ โดยกำหนดท่าทางเฉพาะให้แก่ชายและหญิง เป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่สื่อถึงความเข้มแข็งและความนอบน้อมของบุรุษ และความอ่อนช้อยเรียบร้อยของสตรี เพื่อสืบทอดระเบียบ ความเรียบร้อย และความงดงามในพื้นที่ศาสนสถาน นอกจากนี้ ในจังหวะการหมอบกราบ (อภิวาท) ข้อศอกของชายจะวางต่อจากเข่าราบไปกับพื้น ส่วนหญิงจะวางศอกคร่อมเข่าเล็กน้อย ความแตกต่างของตำแหน่งข้อศอกในจังหวะหมอบกราบนี้ สะท้อนถึงค่านิยมเรื่องความสุภาพและความสำรวมทางกายของคนไทยในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับสตรี ตามแบบแผนที่ปรากฏในเอกสารมารยาทไทย กำหนดให้วางศอกคร่อมเข่าเล็กน้อย และแสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญกับกาลเทศะ โดยเน้นการประพฤติและการแสดงออกให้เหมาะสมกับบริบทของสถานการณ์ (Ministry of Education [MOE], 2010) การแสดงความเคารพแบบไทยด้วยการกราบจึงแสดงให้เห็นความศรัทธาเคารพนับถือทางพุทธศาสนาของคนไทย

2) การกราบในวิถีชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทเป็นศูนย์รวมจิตใจสำคัญของคนไทย โดยการกราบพระที่ระบุไว้ กราบตามจังหวะของท่ากราบ 3 ครั้ง เพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ (SAC, 2011; DCP & MOC, 2025a, p.8) กิริยาดังกล่าวสอดคล้องกับนิยามพุทธศาสนาเชิงกว้าง

โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่ระบุว่า พุทธศาสนา รวมถึงความเชื่อถือและการประพฤติปฏิบัติของหมู่ชน (P. A. Payutto, 2023) การกราบจึงเปลี่ยนจากหลักการนามธรรมมาสู่การปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนแสดงความเคารพนับถืออย่างสูงสุดต่อพระรัตนตรัย สะท้อนให้เห็นว่า พุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานที่กำกับระเบียบวินัยและกิริยามารยาทในสังคมไทย จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่โดดเด่นและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมไทย

1.4 การแสดงความเคารพที่ใช้ในโอกาสเฉพาะ

การแสดงความเคารพแบบไทยที่ใช้ในโอกาสเฉพาะต่าง ๆ อาทิ การแสดงความเคารพศพ การแสดงความเคารพอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ เช่น รูปปั้น ภาพถ่าย ภาพวาดหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ และการแสดงความเคารพของผู้เป็นประธาน ณ ที่บูชา ล้วนเป็นแบบแผนพิธีการที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบริบทพุทธศาสนาและสังคมไทย จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาและภาพชุดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปเนื้อหาการแสดงความเคารพแบบไทยในโอกาสเฉพาะต่าง ๆ เป็นตารางเปรียบเทียบ ดังนี้

ตารางที่ 2 รูปแบบการแสดงความเคารพแบบไทยในโอกาสเฉพาะ

สถานการณ์	รูปแบบการแสดงความเคารพ	ลักษณะกิริยาที่สำคัญ
การเคารพศพของพระ	การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์	ถ้าเจ้าภาพจัดให้มีการจุดธูป ให้จุด 3 ดอก กราบศพของพระเป็นกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง โดยชายและหญิงปฏิบัติเหมือนกัน
การแสดงความเคารพอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ	การคำนับ การกราบหรือการไหว้	ใช้การคำนับหรือไหว้ตามความเหมาะสมในโอกาสพิเศษหรือพิธีการ หากเป็นวันสำคัญที่จัดพิธีการอาจมีการวางพวงมาลาหรือพุ่มดอกไม้
ประธาน ณ ที่บูชา	การกราบพระพุทธรูปและการคำนับ	- เมื่อประธานในพิธีลุกจากที่นั่งเพื่อไปบูชาพระรัตนตรัย ผู้ร่วมพิธียืนขึ้น - เมื่อประธานเริ่มจุดธูป เทียน ผู้ร่วมพิธีประนมมือเสมอกับ - เมื่อประธานกราบครบ 3 ครั้ง ผู้ร่วมพิธียกมือที่ประนมขึ้นให้นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้แนบหน้าผากพร้อมทั้งก้มศีรษะเล็กน้อย หากที่บูชามีธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย เมื่อประธานบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ให้ยืนขึ้นถอยหลัง 1 ก้าว ยืนตรงค้อมศีรษะคารวะเพียงครั้งเดียว ซึ่งถือว่าได้เคารพต่อชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ไปพร้อมกันแล้ว - เมื่อจบพิธี ประธานควรกราบพระพุทธรูปที่โต๊ะหมู่บูชา ส่วนผู้เข้าร่วมประชุมยืนขึ้นด้วยอาการสำรวม แล้วจึงไหว้ลาพระรัตนตรัย

จากการวิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมของการแสดงความเคารพแบบไทยในโอกาสเฉพาะ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการแสดงความเคารพแบบไทยในโอกาสเฉพาะ คือ อัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงระหว่างหลักจริยธรรมพุทธศาสนากับโครงสร้างทางสังคมอย่างเป็นระบบ ดังเห็นได้จากระเบียบปฏิบัติในพิธีการสำคัญ เช่น การเคารพศพที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศ ที่กำหนดผู้ที่ไปงานต้องกราบพระพุทธรูปก่อนแล้วจึงกราบศพ สะท้อนถึงความเคารพนับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะสูงสุด (P. A. Payutto, 2023) ขณะเดียวกัน กิริยาของการแสดงความเคารพของผู้เป็นประธาน ณ ที่บูชา ที่ประกอบด้วยการกราบพระพุทธรูปตามด้วยการคำนับธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ ถือเป็นการบูรณาการ

ความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาสัมพันธ์กับหลักการของชาตียาเป็นรูปธรรม กิริยาทางกายเหล่านี้ เช่น การประนมมือ และการก้มศีรษะ เป็นพฤติกรรมทางมารยาทที่สะท้อนถึงการลดอัตตาและการขัดเกลาจิตใจ (ONCC, 2010)

2. การแสดงความเคารพแบบไทยในบริบทสังคมไทย

การแสดงความเคารพแบบไทยเป็นแบบแผนทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์และค่านิยมของสังคมไทย การแสดงกิริยาการวะ เช่น การไหว้ การกราบ หรือการแสดงความเคารพในโอกาสเฉพาะ ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ และความเหมาะสมในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในชีวิตประจำวัน แนวปฏิบัติดังกล่าวจึงสะท้อนถึงคุณค่าทางสังคม ระเบียบความสัมพันธ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทย (DCP, 2016) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์การแสดงความเคารพแบบไทยในบริบทสังคมไทย พบ 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 การสืบทอดค่านิยมความกตัญญูและการยอมรับบุญคุณ

การแสดงความเคารพแบบไทยเป็นคุณค่าพื้นฐานของสังคมไทย การไหว้และการกราบเป็นรูปแบบของการแสดงความเคารพต่อบุคคลผู้มีพระคุณ เช่น ปิตามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีอาวุโส โดยการปฏิบัติเหล่านี้ได้รับการปลูกฝังผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว โรงเรียน และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง (ONCC, 2010) การแสดงความเคารพจึงทำหน้าที่เป็นกลไกที่ยืนยันความสัมพันธ์เชิงคุณค่าในสังคมไทย กล่าวคือ ผู้แสดงความเคารพยอมรับบทบาทของตนในฐานะผู้น้อยหรือผู้รับการถ่ายทอดคุณค่า ขณะที่ผู้รับความเคารพได้รับการยืนยันสถานะในฐานะผู้มีพระคุณหรือผู้มีบทบาทสำคัญ การปฏิบัติเช่นนี้ช่วยธำรงระบบคุณค่าทางสังคมและถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างเป็นรูปธรรม (SAC, 2011) กล่าวโดยสรุป การแสดงความเคารพแบบไทยมิได้เป็นเพียงมารยาทเชิงรูปแบบ หากทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยเผยแพร่อะและสืบทอดค่านิยมเรื่องความกตัญญูและการยอมรับบุญคุณอย่างต่อเนื่อง การไหว้และการกราบในชีวิตประจำวันจึงสะท้อนคุณค่าเชิงคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมไทย

2.2 การเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ที่กำกับพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมไทย

การแสดงความเคารพแบบไทยเป็นการปฏิบัติที่ต้องอาศัยการรับรู้และการตีความทางสังคมอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะลำดับอาวุโส สถานะทางสังคม และกาลเทศะ การเลือกใช้รูปแบบการไหว้หรือการกราบต้องพิจารณาว่าผู้รับความเคารพอยู่ในฐานะใด และอยู่ในบริบทใด (DCP, 2016) ระบบปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคมไทยว่าเป็นบรรทัดฐานที่ควรปฏิบัติ ทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิธีการต่าง ๆ (DCP & MOC, 2025b) สรุปได้ว่า การแสดงความเคารพแบบไทยทำหน้าที่เป็น “กลไกกำกับปฏิสัมพันธ์” ที่ทำให้สมาชิกในสังคมรับรู้และปฏิบัติตามลำดับความสัมพันธ์และกาลเทศะได้อย่างเหมาะสม จึงมีส่วนช่วยคงไว้ซึ่งระเบียบทางสังคมและลดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารทั้งในบริบทชีวิตประจำวันและพิธีการ

2.3 การเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดและสื่อความหมายทางวัฒนธรรมไทย

การแสดงความเคารพแบบไทยยังเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ใช้สื่อสารความหมายทางสังคม โดยไม่ต้องอาศัยถ้อยคำ เช่น การประนมมือ การก้มศีรษะ หรือการกราบ ล้วนเป็น “อวัจนภาษา” ที่ถ่ายทอดความสุภาพ ความนอบน้อม และการยอมรับลำดับความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจน (SAC, 2011) ในมุมมองเชิงวัฒนธรรม การแสดงความเคารพแบบไทยจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์ไทยที่ปรากฏในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในพื้นที่ส่วนบุคคลและพื้นที่สาธารณะ การรับรู้และเข้าใจภาษาทางวัฒนธรรมในเชิงอวัจนภาษาดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างเหมาะสมในสังคมไทย และช่วยให้ชาวต่างชาติหรือผู้เรียนภาษาไทยเข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

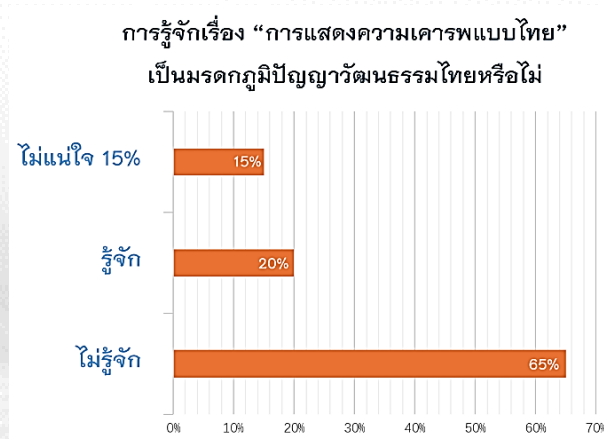
ในส่วนข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากนักศึกษาชาวจีนจำนวน 50 คน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ทางออนไลน์แบบกึ่งโครงสร้างร่วมกับการตอบคำถามปลายเปิด ซึ่งพบสภาพการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” สำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ดังนี้

การทำความเข้าใจวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาโดยใช้วัฒนธรรมของตนเป็นฐานเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมของภาษาเป้าหมาย จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (Byram, 1997) ไทยและจีนต่างเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียที่มีรากฐานวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ผู้เรียนชาวจีนเติบโตภายใต้อิทธิพลของลัทธิขงจื๊อ ซึ่งยึดถือหลักจริยธรรมเรื่อง “หลี่ 礼” ในฐานะเป็นบรรทัดฐานที่กำกับความสัมพันธ์และความประพฤติของบุคคลในสังคม และ “เสี่ยว 孝” ที่เน้นความกตัญญูต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษ (Peng, 2017) การเชื่อมโยงการแสดงความเคารพแบบไทยกับมารยาทจีนในกรอบ “ค่านิยมร่วม” ซึ่งอธิบายได้บนฐานเดียวกันคือ การใช้กิริยาอย่างเป็น “อวัจนภาษา” ทางสังคม เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ ความกตัญญู และความเหมาะสมตามกาลเทศะในวัฒนธรรมไทย “การไหว้หรือการกราบ” มีระดับความเคารพที่สัมพันธ์กับฐานะของผู้รับความเคารพและบริบทพิธีการ (DCP & MOC, 2025b) ขณะที่วัฒนธรรมจีนมีแบบแผนการคำนับและพิธีกรรม เช่น “จีวอ 作揖” และ “โค่วโถว 叩头” ที่สะท้อนหลักคิดเรื่องลำดับอาวุโสและการให้เกียรติตามระบบ “หลี่ 礼 – เสี่ยว 孝” (Hai, 2021) ดังนั้น การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” โดยเชื่อมโยงกับมารยาทจีนจึงเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนเข้าใจวัฒนธรรมทางสังคมไทยมากขึ้น และพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Li (2019) ที่พบว่า การเรียนรู้ผ่านการเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมช่วยพัฒนาสมรรถนะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์โดยใช้แบบคำถามปลายเปิดกับผู้เรียนชาวจีน ผู้วิจัยวิเคราะห์ความรู้อันพื้นฐาน ประสบการณ์ และความสนใจเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” สำหรับผู้เรียนชาวจีน พบว่ามี 3 ประเด็น ดังนี้

1) การเรียนรู้แบบผิวเผิน: เรียนรู้ “ท่าทาง” แต่ไม่เข้าใจ “บริบท”

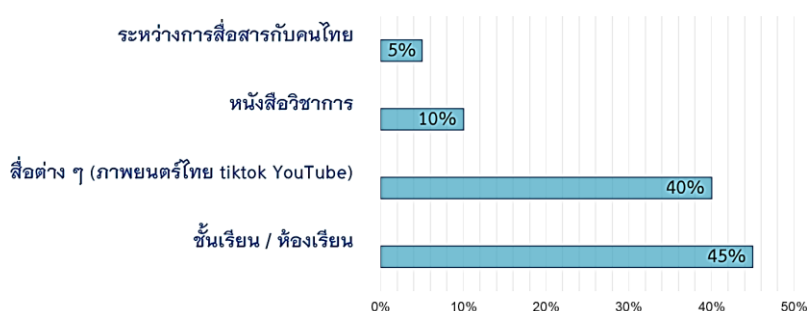
ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า “การแสดงความเคารพแบบไทย” เป็นมารยาทไทยที่ใช้ทักทายหรือแสดงความสุภาพ จากภาพสรุปข้อมูลสัมภาษณ์ดังภาพที่ 2 เห็นได้ว่า ผู้เรียนชาวจีนส่วนใหญ่ “ไม่รู้จัก” ว่า “การแสดงความเคารพแบบไทย” เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย (ไม่รู้จัก 65%) มีเพียงบางส่วนที่รู้จัก (20%) และผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่า ยังไม่แน่ใจว่า “การแสดงความเคารพแบบไทย” จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยหรือไม่ เนื่องจากเพิ่งเริ่มรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย (15%) ซึ่งสะท้อนว่าการเรียนรู้วัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” สำหรับผู้เรียนจำนวนมากยังอยู่ในระดับ “รับรู้ชื่อหรือรูปแบบ” มากกว่าการเข้าใจฐานคิดทางสังคมและวัฒนธรรม

ภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เรียนชาวจีน (จากแบบคำถามข้อที่ 1)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” ดังภาพที่ 3 พบว่า เรียนที่ชั้นเรียน (45%) สื่อต่าง ๆ เช่น แพลตฟอร์มวิดีโอสั้น ภาพยนตร์หรือซีรีส์ (40%) หนังสือหรือบทความ (10%) และการสื่อสารกับคนไทย (5%) แหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวอาจทำให้ผู้เรียนชาวจีนได้รับความรู้เกี่ยวกับรูปแบบท่าทางเป็นหลัก ขณะที่โอกาสในการเรียนรู้ผ่านบริบททางสังคมจริงยังมีจำกัด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ภาษาไทย ดังเช่น งานวิจัยของ วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (Wongphinanwatana, 2019) กล่าวถึง ระบบสังคมและวัฒนธรรมไทยเอื้อต่อการพัฒนาความรู้และทักษะการสื่อสาร กล่าวโดยสรุปว่าการขาดปฏิสัมพันธ์ในบริบทสังคมจริงทำให้ผู้เรียนชาวจีนไม่สามารถรับรู้มารยาททางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เคยเรียนรู้เรื่องการไหว้หรือการกราบแบบไทยที่ใด

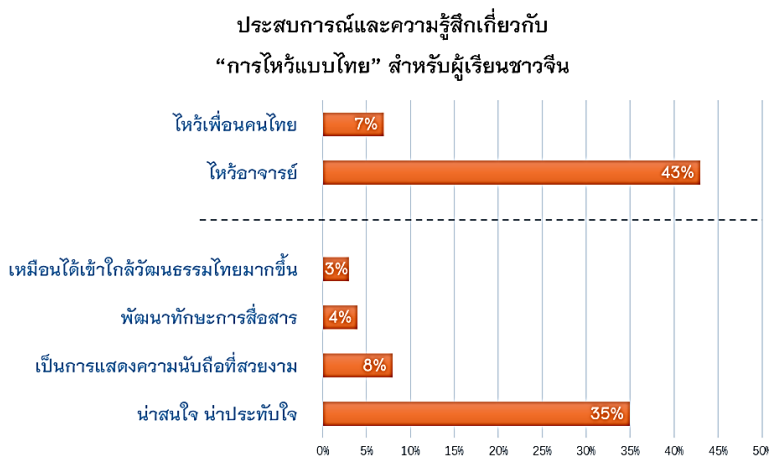

ภาพที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เรียนชาวจีน (จากแบบคำถามข้อที่ 2)

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากแสดงความเห็นของตนเองว่า “คุ้นเคยปานกลาง” กับมารยาทการแสดงความเคารพแบบไทย เพราะรู้แต่ความรู้พื้นฐาน ดังเช่น “ข้าพเจ้ามีความคุ้นเคยกับมารยาทการแสดงความเคารพแบบไทยในระดับปานกลาง เนื่องจากเคยเรียนรู้ผ่านหนังสือ ภาพยนตร์ และสื่อออนไลน์เป็นหลัก อีกทั้งยังไม่มีประสบการณ์ใช้ชีวิตในประเทศไทย จึงยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้มารยาทไทยในสถานการณ์ต่าง ๆ และไม่มีโอกาสปฏิบัติในชีวิตประจำวันค่อนข้างน้อย” “ข้าพเจ้ามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เพียงในระดับเบื้องต้น และยังมีโอกาสฝึกปฏิบัติไม่มากนัก บางครั้งจึงยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับระดับการไหว้ที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์” (Student A&B, Personal communication, November 20, 2025) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Prasithrathsint, 2005) ที่กล่าวถึง ภาษาไทยสะท้อนระบบช่วงชั้นทางสังคมว่า การใช้ภาษาหรือกิจกรรมมารยาทต้องคำนึงถึง “กาลเทศะ” และ “สัมพันธภาพ” หากผู้เรียนเพียงจดจำรูปแบบพฤติกรรม ขาดความเข้าใจในบริบททางสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้

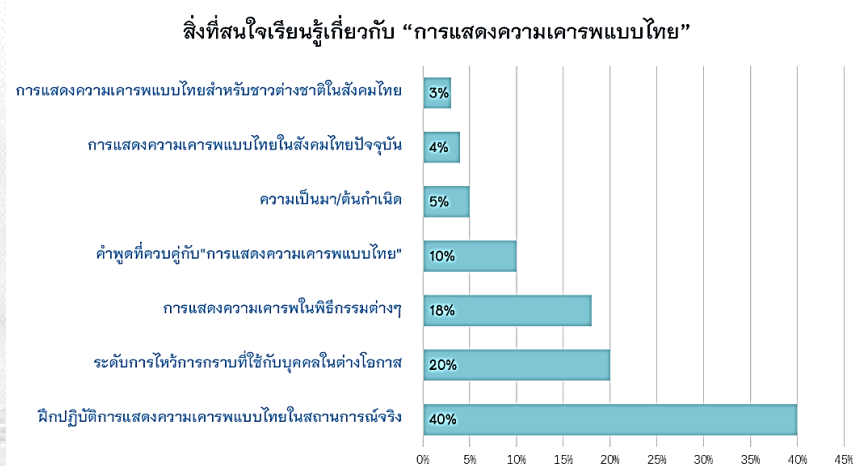
2) ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนชาวจีนในการเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย”

จากข้อมูลศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” สำหรับผู้เรียนชาวจีน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากมีประสบการณ์ในการไหว้อาจารย์เป็นหลัก ดังภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนชาวจีนรู้สึกสนใจและประทับใจกับการเรียนรู้วัฒนธรรมการไหว้การกราบแบบไทย และคิดว่าได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนไทย ดังเช่น “ข้าพเจ้าเคยไหว้อาจารย์สอนภาษาไทยและเพื่อนคนไทยในโอกาสต่าง ๆ เช่น การเข้าเรียนหรือการกล่าวขอบคุณ รู้สึกว่าการไหว้เป็นการแสดงความเคารพที่งดงามและมีความรู้สึกเป็นมิตร ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีมากขึ้น” “ได้ไหว้กับอาจารย์คนไทยในชั้นเรียนภาษาไทยบ่อยค่ะ รู้สึกเหมือนได้เข้าถึงวัฒนธรรมไทยมากขึ้น” (Student C&D, Personal communication, November 20, 2025)

ภาพที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เรียนชาวจีน (จากแบบคำถามข้อที่ 3-4)

จากข้อมูลศึกษาเกี่ยวกับความสนใจในการเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” สำหรับผู้เรียนชาวจีน ดังภาพที่ 5 เห็นว่า ผู้เรียนสนใจเรื่องการฝึกปฏิบัติมารยาทไทยในสถานการณ์จริงและระดับการไหว้ตามบุคคลในโอกาสต่าง ๆ โดยกล่าวเหตุผลว่า “สามารถช่วยให้ฝึกปฏิบัติท่าทางมารยาทไทยอย่างเหมาะสมและหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิดที่เกิดจากความผิดพลาดของท่าทางมารยาทเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในอนาคต” “อยากเรียนรู้รายละเอียดของการไหว้แต่ละระดับอย่างถูกต้อง เพราะอยากนำไปใช้ได้เหมาะสมในสังคมไทย” (Student C&D, Personal communication, November 20, 2025) นอกจากนี้ ผู้เรียนชาวจีนยังสนใจความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยควบคู่กับการแสดงความเคารพแบบไทย โดยให้เหตุผลว่า “เพราะอยากเข้าใจมากขึ้นในการเลือกใช้คำพูดและน้ำเสียงพร้อมกับท่าทางการไหว้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น กล่าวขอโทษอย่างจริงใจ หรือกล่าวขอบคุณอย่างเป็นทางการ” (Student E, Personal communication, November 20, 2025) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติของกระทรวงศึกษาธิการที่ระบุว่า การส่งเสริมการใช้ภาษาไทยในระดับสากลควรให้ความสำคัญในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความรู้และความคิดของชาวไทย (Office of the Royal Society, 2018) ดังนั้น การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนจึงไม่ควรจำกัดเพียงการสาธิตท่าทางมารยาทที่ชั้นเรียนเท่านั้น แต่ควรบูรณาการเข้ากับสถานการณ์จริงที่ผู้เรียนชาวจีนอาจมีโอกาสนพบหรือปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทายอาจารย์ การเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมไทย การไปวัด หรือการเยี่ยมชมครอบครัวคนไทย การนำบริบทเหล่านี้มาเป็นกรณีตัวอย่างในการเรียนรู้ จะช่วยสร้างประสบการณ์และทำให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารกับชาวไทยได้อย่างมั่นใจและเหมาะสมตามกาลเทศะ

ภาพที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เรียนชาวจีน (จากแบบคำถามข้อที่ 7-8)

3) การเรียนรู้การแสดงความเคารพแบบไทยโดยเชื่อมโยงกับมารยาทจีน

การเชื่อมโยงการแสดงความเคารพแบบไทยกับมารยาทในวัฒนธรรมจีน จะทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความคล้ายคลึงระหว่าง “การไหว้ของไทย” กับวัฒนธรรม “จู้อิ 作揖” หรือมารยาทอื่นของจีน และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมเบื้องหลังและค่านิยมทางสังคมของมารยาททั้งสองประเทศ จากผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนชาวจีนดังภาพที่ 6 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเห็นว่าการเรียนรู้เรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” โดยเชื่อมโยงกับมารยาทจีนสามารถช่วยเพิ่มความเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมไทยได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนชาวจีนเห็นว่าการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงวัฒนธรรมไทย-จีนช่วยส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนใน 3 ด้านหลักดังภาพที่ 6 ได้แก่ 1) ด้านความเข้าใจทางวัฒนธรรม (Cultural Understanding) ช่วยสร้างความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและความหมายของการแสดงความเคารพได้ดียิ่งขึ้น โดยศึกษาความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม 2) ด้านโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ผู้เรียนสามารถตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและลำดับชั้นทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมตามกาลเทศะ และ 3) ด้านทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเลือกใช้คำสุภาพและสรรพนามได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับโอกาส และช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในการสื่อสารกับคนไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Byram (1997) ที่เสนอโมเดลสมรรถนะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมว่า ทักษะการตีความและเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมของตนและวัฒนธรรมเป้าหมาย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้ “การแสดงความเคารพแบบไทย” เชื่อมโยงกับ “มารยาทจีน”

ภาพที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เรียนชาวจีน (จากแบบคำถามข้อที่ 5-6)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง “การแสดงความเคารพแบบไทย” เป็นการสื่อสารทางกายภาพ และเป็นระบบความหมาย ซึ่งผูกพันกับพุทธศาสนา โครงสร้างลำดับชั้นและค่านิยมทางสังคมไทย โดยแสดงออกผ่านรูปแบบปฏิบัติ เช่น การประนมมือ การไหว้ การกราบ และการแสดงความเคารพตามโอกาสเฉพาะ จึงควรทำความเข้าใจในฐานะการสื่อสารแบบ “กาย-วาจา-บริบท” ที่ประมวลท่าทางและความหมายร่วมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนชาวจีนพบว่า ผู้เรียนจำนวนมากมีความรู้เกี่ยวกับท่าทางการแสดงความเคารพแบบไทย แต่ยังขาดความรู้เชิงบริบทและความหมาย ทำให้เกิด “การเรียนรู้แบบผิวเผิน” และสะท้อนความต้องการของผู้เรียนชาวจีนที่จะต้องเรียนรู้เชิงสถานการณ์ ดังนั้น การบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ภาษาไทย จึงเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนชาวจีนจากกระบวนการเรียนรู้มารยาทแบบท่องจำ ไปสู่การอธิบายความหมายทางวัฒนธรรมเชิงลึก โดยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเดิมของผู้เรียนชาวจีน เช่น มารยาทและจริยธรรมของจีน

เพื่อเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนเรียนรู้ทั้งวัฒนธรรมและอวัจนภาษา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์จริงของสังคมไทยได้อย่างมั่นใจ ถูกต้อง และเหมาะสมตามกาลเทศะ

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่อง ‘การแสดงความเคารพแบบไทย’ เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ” ผู้วิจัยอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างอวัจนภาษากับวัจนภาษาในบริบทวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัยที่พบว่า “การแสดงความเคารพแบบไทย” เป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ต้องควบคู่กับวัจนภาษาและไม่อาจแยกออกจากกันได้ ในบริบทวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างวัจนภาษาและอวัจนภาษา ของ Burgoon and Saine (1978) ที่กล่าวว่า อวัจนภาษาทำหน้าที่ในการขยายความ และเน้นย้ำสารที่ส่งผ่านวัจนภาษาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในสังคมไทย “การไหว้” และ “การกราบ” ทำหน้าที่เป็นอวัจนภาษาที่บ่งบอกสถานะทางสังคมและระดับความอาวุโส ซึ่งต้องสัมพันธ์กับการเลือกสรรถ้อยคำทางวัจนภาษา เช่น การใช้คำสรรพนาม และคำลงท้ายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

ผลการวิจัยยังพบว่า วัฒนธรรม “การแสดงความเคารพแบบไทย” มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น และค่านิยมเรื่องความกตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไล ธรรมวาจา (Thamvaja, 2021) ที่พบว่าความเข้าใจในโครงสร้างสังคมไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมของผู้เรียนชาวจีน หากผู้เรียนใช้เพียงวัจนภาษาที่ถูกต้องตามไวยากรณ์แต่ขาดการใช้วัจนภาษาที่เหมาะสม จะก่อให้เกิดภาวะความล้มเหลวในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และงานวิจัยของ Zhou et al. (2024) เสนอแนวคิดว่า ความสามารถในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการรับรู้ความแตกต่างทางค่านิยม และการตีความความหมายทางสังคม มิใช่เพียงความรู้ภาษาเชิงโครงสร้างอย่างเดียว

2. การศึกษาภาษาต่างประเทศจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรมเชิงปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาชาวจีนพบว่า การเรียนรู้แบบ “ผิวเผิน” คือรู้เพียง “ท่าทาง” ของการไหว้หรือการกราบ แต่ไม่เข้าใจ “บริบททางวัฒนธรรม” สะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศไม่ควรจำกัดอยู่เพียงทางภาษาศาสตร์ แต่จำเป็นต้องบูรณาการวัฒนธรรมเชิงปฏิบัติ ซึ่งแนวคิดของงานวิจัยของ Oppici (2023) อธิบายว่า การสังเกตและการปฏิบัติท่าทางสามารถสนับสนุนการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาที่สองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงอาจประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้การแสดงความเคารพแบบไทยที่เน้นการสังเกต การฝึกปฏิบัติ และการอธิบายความหมายควบคู่กัน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่เสนอให้เชื่อมโยง “การแสดงความเคารพแบบไทย” กับ “มารยาทจีน” ผ่านแนวคิดเรื่อง “หลี่ 礼” และ “เสี่ยว 孝” จึงเป็นกลยุทธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการใช้ “วัฒนธรรมเดิมเป็นฐาน” เพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมใหม่ โดยพัฒนาการเรียนรู้จากการท่องจำท่าทาง ไปสู่การทำความเข้าใจค่านิยมร่วมทางสังคม และส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมพิธีไหว้ครูหรือกิจกรรมวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติมารยาทไทยพร้อมกับการใช้ภาษาไทยอย่างเป็นธรรมชาติและถูกต้องตามบริบทจริง ซึ่งเป็นการยกระดับจากการรู้ภาษาไปสู่ความสามารถในการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ในงานวิจัยนี้ สามารถนำไปสร้างเป็นเนื้อหาเพื่อใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ โดยผู้สอนควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่าง “วัจนภาษา” และ “อวัจนภาษา” รวมถึงค่านิยมและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

2. สำหรับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ “การแสดงความเคารพแบบไทย” กับผู้เรียนชาวจีน เสนอว่าจัดในกรอบแนวคิดเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม โดยนำวัฒนธรรมเดิมของผู้เรียนชาวจีน เช่น หลักจริยธรรมเรื่อง “หลี่ 礼” และ “เสี่ยว 孝” มาเชื่อมโยงกับค่านิยมความเคารพของไทย เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกและช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามบริบทสังคมไทย

3. สำหรับการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ควรนำผลการวิจัยนี้ไปต่อยอดในสื่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่ เช่น สื่อมัลติมีเดียหรือสถานการณ์จำลองที่แสดงให้เห็นผลลัพธ์ของการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและไม่เหมาะสมในบริบทต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพปฏิบัติวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สำหรับแนวทางการวิจัย ควรมีการขยายผลไปสู่การวิจัยเชิงทดลอง เพื่อสร้างและทดสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรหรือสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับมารยาทไทยที่พัฒนาขึ้นจากองค์ความรู้ที่ว่าสามารถยกระดับสมรรถนะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด

2. สำหรับกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ควรขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายขึ้น เช่น การเปรียบเทียบผู้เรียนในภูมิภาคอื่นของจีนนอกเหนือจากเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วง หรือการเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนระดับต้นและระดับสูง เพื่อศึกษาปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละระดับความรู้

3. สำหรับการศึกษานี้อาจหา ควรมีการวิเคราะห์สมรรถภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ โดยใช้กรอบแนวคิดเปรียบเทียบวัฒนธรรมไทย-จีน เช่น วัฒนธรรมอาหาร หรือเทศกาลประเพณี เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยอย่างหลากหลายในการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ คือ กรอบการเรียนรู้ “กาย-วาจา-บริบท” สำหรับถ่ายทอดการแสดง ความเคารพแบบไทยแก่ผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ กรอบการเรียนรู้ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การประนมมือ การไหว้ และการกราบมิได้เป็นเพียงกิริยาทางกาย หากเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ค่านิยมความกตัญญู และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมไทย การเชื่อมโยงหลัก “หลี่” และ “เสี่ยว” ของจีนเข้ากับการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยช่วยให้ผู้เรียนใช้ความรู้และประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของตนในการทำ ความเข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ควรมุ่งให้ผู้เรียนก้าวจากการจดจำรูปแบบท่าทาง ไปสู่การเข้าใจความหมาย เลือกใช้ภาษาและกิริยาที่เหมาะสมกับบุคคล สถานการณ์ และกาลเทศะในสังคมไทย

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

Tingting Huang: วางแนวความคิด ระเบียบวิธีวิจัย เขียนฉบับร่างต้นฉบับ ทบทวนและแก้ไข

สุภัค มหาวรากร: วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และกำกับดูแลการอ้างอิงและจริยธรรมการวิจัย

นิธิพร พรอำไพสกุล: วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และกำกับดูแลการอ้างอิงและจริยธรรมการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Burgoon, J. K., & Saine, T. J. (1978). *The unspoken dialogue: An introduction to nonverbal communication*. Houghton Mifflin. <https://archive.org/details/unspokendialogue0000burg>
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters.
- Chen, C. (2025). *Huaxia chuantong liyi [Traditional rituals of Huaxia]*. Jiangsu People's Publishing House. [In Chinese]
- Department of Cultural Promotion (DCP). (2016). *Social practices, rituals, and festive events: National intangible cultural heritage*. Printing Office, Veterans Welfare Organization under Royal Patronage. [In Thai]
- Department of Cultural Promotion & Ministry of Culture (DCP & MOC). (2025a). *Thai etiquette and social etiquette*. Department of Cultural Promotion. <https://book.culture.go.th/etiquette/then/#p=1> [In Thai]
- Department of Cultural Promotion & Ministry of Culture (DCP & MOC). (2025b). *The Wai in Thailand and abroad*. Department of Cultural Promotion. <https://book.culture.go.th/wai/#p=1> [In Thai]
- Encyclopedia of China Publishing House. (2025). *Zhongguo da baike quanshu [Encyclopedia of China]*. <https://www.zgbk.com/ecph/words?SiteID=1&ID=1npR2S&Type=bkzyb&SubID=257725> [In Chinese]
- GAR–Higher Education Rankings. (2024). *Ranking of Thai majors – Competitiveness ranking of Chinese universities by major*. <http://school.nseac.com/spe.php?speid=050220> [In Chinese]
- Hai, Y. (2021). *Liyi Zhongguo [Etiquette in China]*. Beijing Normal University Press. [In Chinese]
- Hu, A., Han, L., & Chen, L. (2018). *Zhongguo liyi wenhua [Chinese etiquette and culture]*. China Travel & Tourism Press. [In Chinese]
- Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford University Press.
- Li, Y. (2019). *The study of politeness in communication between Thai and Chinese* [Master's thesis, Chiang Mai Rajabhat University]. Chiang Mai Rajabhat University Intellectual Repository. <http://cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/2508> [In Thai]
- Ministry of Education (MOE). (2010). *Good manners in public places*. <https://www.moe.go.th/มารยาทดีๆ-ในที่สาธารณะ/> [In Thai]
- Office of the Royal Society. (2018). *Draft Strategic Plan under the National Language Policy (2018–2021)*. https://www.orst.go.th/royindex/iwfm_list.asp?n=g&b=e&i=0020000402001002%2F64G%24P4328009 [In Thai]
- Office of the National Culture Commission (ONCC). (2010). *Thai etiquette*. Department of Cultural Promotion. <https://www.boonjit.ac.th/backoffice/ckfinder/administration/files/marayatthai.pdf> [In Thai]
- Oppici, L., Mathias, B. Narciss, S., & Proske, A. (2023). Benefits of enacting and observing gestures on foreign language vocabulary learning: A systematic review and meta-analysis. *Behavioral Sciences*, 13(11), 920. <https://doi.org/10.3390/bs13110920>
- Peng, L. (2017). *Zhonghua chuantong liyi gaiyao [An overview of traditional Chinese etiquette]*. Higher Education Press. [In Chinese]
- Phra Dhammakittiwong (Thongdi Suratecho). (2005). *Dictionary for Buddhist studies: Temple terms*. Liang Chiang Press. [In Thai]
- Prasithrathsint, A. (2005). *Language in Thai society: Diversity, change, and development*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]

- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (SAC). (2011). *Thailand cultural encyclopedia*. <https://db.sac.or.th/thailand-cultural-encyclopedia/detail.php?id=7739> [In Thai]
- Punyarit, S. (2001). *Thai etiquette*. Thammasapa. [In Thai]
- Ren, Z., Bunpiem, S., & Mahakhan, P. (2012). A Study of Cross-Cultural Adaptation of Chinese Students in Thailand: Case Study Burapha University. *Faculty of Humanities and Social Sciences*, 20(34), 185–201. <http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/2563> [In Thai]
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2023). *Dictionary of Buddhism: Vocabulary compendium* (34th ed.). Phra Dhammapitaka Foundation for Peace Education. [In Thai]
- Thamvaja, W. (2021). A Study of Cognition and Factors Affecting Learning Thai Culture of Chinese Exchange Students in Huachiew Chalermprakiet University. *Academic and Research Journal of Liberal Arts (Online)*, 16(2), 1–17. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/article/view/251303> [In Thai]
- The Government Public Relations Department. (2024, January 16). *The Wai as a national identity: Types of Thai greeting and showing respect*. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/250558> [In Thai]
- The Secretariat of the Cabinet. (2024). *Cabinet resolution approving the Wai as a national identity for Thai greeting and paying respect*. https://www.soc.go.th/wp-content/uploads/2024/06/v67_256.pdf [In Thai]
- The Editorial Committee of Chinese Etiquette Culture. (2020). *Da Zhongguo shangxia wuqiannian: Zhongguo liyi wenhua [The great China throughout five thousand years: Chinese etiquette and culture]*. Foreign Languages Press. [In Chinese]
- Thomas, J. (1983). Cross-Cultural Pragmatic Failure. *Applied Linguistics*, 4(2), 91–112. <https://doi.org/10.1093/applin/4.2.91>
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2003). *Text of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2015). *Intangible cultural heritage and sustainable development (Safeguarding project “Kit of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage”)*. <https://ich.unesco.org/en/kit>
- Wongphinanwatana, W. (2019). Thai Language Usage in Cross-cultural Communication Process of Foreigner Students. *Journal of Language, Religion and Culture*, 8(2), 1–15. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/gshskku/article/view/174901> [In Thai]
- Zhang, C., Wannapaisan, C., & Mangkhang, C. (2021). The Impacts of Chinese students' Thai cultural competency in teaching and learning in Chiang Mai University. *Journal of Education Studies*, 49(2), 1–15. <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol49/iss2/12> [In Thai]
- Zhou, R., Samad, A., & Perinpasingam, T. (2024). A systematic review of cross-cultural communicative competence in EFL teaching: insights from China. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(29), 1–11. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-04071-5>